

Федір Петрович ТКАЧИК

д.е.н., доцент, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4783-6919>

e-mail: tkachyk.fp@gmail.com

Віталій Олександрович БАЧИНСЬКИЙ

аспірант, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0488-367X>

e-mail: v.bachynskiy@st.wunu.edu.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У статті розкрито концептуальні основи трансформації бюджетної політики в умовах забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Обґрунтовано необхідність адаптації бюджетної системи до викликів глобальних криз, соціально-економічних трансформацій, екологічної нестабільності, ризиків воєнного часу в Україні. Розроблено структурно-логічну схему бюджетної політики, що охоплює методологічну базу, цілі, принципи, інститути, інструменти й контекстуальні чинники. Окреслено ключові напрями трансформації бюджетної політики: нормативно-інституційний, фінансовий, управлінський, соціально-економічний, екологічний і кризовий. Зазначено, що дієва бюджетна політика має базуватися на принципах фіскальної стійкості, прозорості, цифровізації та участі громадськості. Результати дослідження мають практичне значення для формування стратегій публічного управління на місцевому рівні в Україні.

Ключові слова: бюджетна політика, теорії публічних фінансів, сталий розвиток, територіальні громади, фіскальна децентралізація, інклюзивність, цифровізація, інформаційні технології, зелена економіка, соціальна згуртованість

Публікацію підготовлено у рамках виконання Науково-дослідної роботи на тему «Інформаційно-комунікаційні технології для підвищення продуктивності та залученості людського капіталу в агросфері» (державний реєстраційний номер 0125U000008)

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку держави дедалі більшого значення набуває проблема трансформації бюджетної політики як ключового інструменту забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Світові виклики, пов'язані зі зміною клімату, глобальними економічними дисбалансами, міграційними процесами та постпандемічними наслідками, посилюють потребу в адаптації фінансових стратегій на місцевому рівні. Для України додатковим каталізатором змін є протидія збройній агресії російської федерації, яка спричинила суттєві людські втрати, руйнування інфраструктури, поглиблення соціальних та економічних ризиків, що вимагає переосмислення підходів до бюджетного планування та фінансової децентралізації.

Забезпечення сталого розвитку територіальних громад у таких умовах неможливе без ефективної, гнучкої та прозорої бюджетної політики, орієнтованої на результат, інклюзивність та соціальну згуртованість. Трансформація бюджетної політики передбачає не лише зміну механізмів фінансування, а й впровадження нових інституційних підходів, зокрема зеленої бюджетної політики, програмно-цільового методу, залучення громадськості до формування бюджетів та врахування ризиків безпеки. Так, дослідження концептуальних основ трансформації бюджетної політики є надзвичайно актуальним для формування стійких, самодостатніх і безпечних територіальних громад в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Реалізація трансформаційної моделі бюджетної політики, зорієнтованої на сталий розвиток територіальних громад, потребує обґрунтування через глибоке теоретико-методологічне підґрунтя публічних фінансів. У цьому кон-

тексті цінними є праці класиків фінансової науки [1, 2, 4], а також концептуальні підходи до формування бюджетної політики в умовах сучасних економічних трансформацій, запропоновані в наукових доробках таких вчених [6-8, 11]. Актуальність посилення міжрівневої фіскальної інтеграції та ефективного акумулювання податкових ресурсів у структурі бюджетів громад в умовах децентралізації висвітлено у працях [5, 9, 10, 16, 17]. Особливу увагу в наукових дослідженнях приділено модернізації системи адміністрування місцевих податків і зборів, розширенню податкової автономії громад, цифровізації бюджетного процесу та запровадженню інноваційних інструментів прозорого управління публічними фінансами, що відображено в роботах [11, 13, 14, 18, 19]. У зазначених публікаціях підкреслюється роль антикризових бюджетних рішень, що враховують зростання ризиків та необхідність гнучкого перерозподілу ресурсів у відповідь на виклики воєнного та післявоєнного періодів. Водночас інституційно-організаційні засади формування нової архітектури фіскального простору, що охоплює взаємодію державних і місцевих фінансових інституцій, розвиток співпраці між ними та суб'єктами бізнесу, а також запровадження механізмів кооперативного управління спільними ресурсами, розкрито у наукових працях [3, 15, 20].

А втім, сучасний контекст протидії глобальним фінансовим викликам та ризикам воєнного часу в Україні вимагає модернізованих підходів до управління бюджетними ресурсами територіальних громад з урахуванням тенденцій оптимізації, цифрової трансформації та розвитку зеленої економіки.

МЕТА статті полягає в обґрунтуванні концептуальних засад трансформації бюджетної політики в умовах забезпечення сталого розвитку територіальних громад з ура-

хуванням сучасних глобальних викликів і специфіки національного безпекового середовища.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: метод логічного аналізу – для виявлення ключових понять і категорій бюджетної політики та сталого розвитку; системний підхід аналізу – для дослідження взаємозв'язків між елементами бюджетної політики та індикаторами розвитку громад; порівняльний аналіз аналізу – для оцінювання зарубіжного досвіду бюджетного реформування в умовах кризових впливів; метод узагальнення аналізу – для формулювання висновків про трансформаційні орієнтири бюджетної політики в Україні з акцентом на принципах сталого розвитку, інклюзивності та соціальної згуртованості.

РЕЗУЛЬТАТИ

Західну наукову традицію трактування бюджетної політики сформовано під впливом класичних та неокласичних теорій державних фінансів, де бюджет розглядається як стратегічний інструмент економічного регулювання. Зокрема, один з провідних дослідників у сфері державного регулювання, Р. Масгрейв, наголошував, що бюджетна політика має три фундаментальні функції: алокаційну, дистрибутивну та стабілізаційну. Через бюджет держава не лише виконує перерозподіл ресурсів, а й забезпечує макроекономічну стабільність та стимулює економічне зростання [1, с. 18].

Цікавою є позиція А. Вагнера, який ще у XIX ст. сформулював закон зростання державних витратків, згідно з яким бюджетна політика повинна еволюціонувати відповідно до зростання суспільних потреб. На його переконання, чим вищий рівень економічного розвитку держави, тим вагомішою стає роль бюджетної політики як чинника фінансування суспільних благ [2, с. 241].

Сучасна англо-американська фінансова школа, представлена зокрема М. Блейндом, ідентифікує бюджетну політику як систему інструментів для балансування фінансальних потоків у межах дохідної та видаткової частини бюджету, спрямовану на досягнення фінансальної дисципліни та економічної ефективності [3, с. 93]. Дослідник наголошує, що ефективна бюджетна політика – це насамперед адаптивна політика, яка враховує циклічність економіки, соціальну чутливість і глобальні ризики.

Варто також відзначити підхід Е. Домара, згідно з яким бюджетна політика повинна бути орієнтована на підтримання динамічної рівноваги між рівнем державного боргу та темпами економічного зростання. Вчений підкреслював, що неконтрольований бюджетний дефіцит є потенційною загрозою для фінансової стійкості держави [4, с. 39].

В українському науковому дискурсі бюджетна політика традиційно розглядається через призму функціонування бюджетної системи в умовах децентралізації. Так, В. Дем'янишин зазначає, що бюджетна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади стосовно формування, розподілу і використання бюджетних ресурсів з метою забезпечення макроекономічної рівноваги, соціальної справедливості та ефективного функціонування сектору публічних фінансів [5, с. 12].

На думку І. Чугунова, бюджетна політика є визначальним інструментом державного регулювання розвитку соціально-економічних процесів. Учений розглядає її як

механізм реалізації фінансової стратегії держави, що охоплює питання доходів, витратків, міжбюджетного регулювання, управління боргом і податкового навантаження [6, с. 96].

Підсумовуючи, можна зазначити, що вітчизняна та зарубіжна наукова думка визнає бюджетну політику не лише інструментом фінансового регулювання, а й стратегічною основою соціально-економічного розвитку держави та її територіальних одиниць. Сучасні підходи до її розуміння фокусуються на багатофункціональності, адаптивності до викликів часу та ролі у забезпеченні сталого розвитку.

З метою систематизації ключових підходів до розуміння змісту та структури бюджетної політики доцільним є формування її концептуального бачення як багатокомпонентної категорії, що охоплює як нормативно-інституційні засади, так і механізми реалізації, цілі, принципи, інструменти та зовнішні чинники впливу. У сучасних умовах бюджетна політика не може залишатися лише технічним інструментом балансування дохідної та видаткової частин бюджету; вона постає як стратегічна платформа сталого розвитку, фінансової децентралізації та підвищення ефективності публічних фінансів. Її результативність визначається не лише якістю планування і адміністрування, а й наявністю чітко структурованої концептуальної основи, здатної забезпечити адаптацію до кризових викликів, зокрема воєнних і економічних загроз. На рис. 1 відображено узагальнену схему концептуальних засад бюджетної політики, яка охоплює основні блоки, що формують зміст і логіку її формування та реалізації в Україні [7].

Модернізаційні домінанти характеризуються посиленням фокусом уваги до реалізації бюджетної політики на базі цифровізації та трендів зеленої економіки з метою мінімізації внутрішніх й зовнішніх ризиків і посилення фінансової безпеки територіальних громад. В цьому ракурсі концепція «зеленої економіки» передбачає інтеграцію екологічних критеріїв у процес прийняття фінан-

Рис. 1. Структурно-логічна схема концептуальних засад бюджетної політики [7-10]

сових рішень. У глобальному просторі зростає роль зеленого бюджетування, кліматичного маркування витрат, а також податкових стимулів для екологічно відповідальної поведінки на місцевому рівні. Такі інструменти сприяють не лише досягненню цілей сталого розвитку, а й формуванню довгострокової фінансової стійкості територіальних громад.

Побудована структурно-логічна схема (рис. 1) відображає симбіотику концептуальних засад бюджетної політики та охоплює ключові компоненти, необхідні для її наукового обґрунтування, ефективної розробки і реалізації в сучасних умовах. Усі елементи є взаємопов'язаними (взаємодоповнюючими) й формують цілісну систему бюджетного управління, орієнтовану на досягнення соціально-економічної стабільності та сталого розвитку.

Відзначимо, що теоретико-методологічна основа формується на базі класичних і сучасних фінансово-економічних доктрин, які визначають сутність, функції та інститути бюджетної політики. До неї відносяться підходи до бюджетного устрою, застосування програмно-цільового методу, принципів сталого розвитку та наукових методів оцінювання фіскальних рішень [8, с. 47].

Що стосується блоку «Принципи бюджетної політики», вони детермінуються як системоутворюючі засади, на яких базується побудова та реалізація бюджетної політики. Зокрема, принципи збалансованості, ефективності, прозорості, підзвітності, субсидіарності та соціальної справедливості відіграють одну з ключових ролей у забезпеченні довіри до бюджетної системи та результативності бюджетних рішень.

Цілі та стратегічні пріоритети визначають парадоксальне спрямування бюджетної політики: від забезпечення макроекономічної стабільності й фінансування суспільних благ до стимулювання економічного зростання, зменшення регіональних диспропорцій і посилення фінансової автономії територіальних громад [10, с. 12].

Водночас зазначимо, що інституційна архітектоніка охоплює органи, що формують та реалізують бюджетну політику, механізми міжбюджетних відносин, системи контролю та громадського залучення. Обов'язковими детермінантами цього блоку є формальні (законодавство, інституціональне забезпечення, регламенти, інструкції, методики тощо) та неформальні (політична домовленість між рівнями влади, інституційна культура управління фінансами, певні правила, традиції тощо) інститути бюджетної політики. До інструментів та механізмів належать податкові надходження, бюджетні видатки, механізми трансфертів, державні цільові програми, державний борг і запозичення. Ефективність застосування цих інструментів безпосередньо впливає на фінансову спроможність та соціальну результативність бюджетної політики [11].

Контекстуальні чинники – це зовнішні й внутрішні обставини, які суттєво впливають на характер і пріоритети бюджетної політики. Серед них – безпекові ризики (збройна агресія), економічна та соціальна нестабільність, глобальні виклики (пандемії, кліматична криза), інтеграція до ЄС, вимоги міжнародних донорів і рівень політичної культури.

Слід наголосити, що в умовах інтенсивної цифрової трансформації публічного управління важливим складником концептуальних засад бюджетної політики є цифрова та інформаційно-аналітична інфраструктура. Застосування сучасних електронних платформ, зокрема е-

Data, ІАС «Держбюджет», систем «Прозорий бюджет» та інтегрованих модулів з оцінювання ефективності витратків, забезпечує принципи відкритості, підзвітності та прозорості бюджетного процесу. Зазначені цифрові рішення слугують не лише інструментами оперативного управління бюджетними потоками, а й базою для впровадження КРІ-орієнтованого планування, бенчмаркінгу та сценарного прогнозування [12]. Значну роль відіграє також впровадження механізмів публічного контролю за бюджетними ресурсами, що формує передумови для підвищення фіскальної довіри населення, зниження корупційних ризиків і забезпечення ефективності використання бюджетних коштів на місцевому рівні. У цьому контексті цифровізація стає не лише технічним ресурсом, а й стратегічним фактором формування сучасної бюджетної політики, здатної оперативно реагувати на виклики, що постають перед державою й територіальними громадами, забезпечувати сталість фінансів і підвищувати якість публічних послуг.

Науковий дискурс про вплив бюджетної політики на розвиток територіальних громад у зарубіжній літературі вирізняється комплексністю аналітичних підходів, що базуються на багаторічному досвіді функціонування місцевого самоврядування та ефективного міжбюджетного регулювання. Одним із ґрунтовних прикладів є дослідження Г. Волмана та ін., де зазначено, що фіскальна політика центрального уряду істотно впливає на фінансову життєздатність місцевих органів влади, особливо в умовах рецесії [13, с. 7–12]. Автори підкреслюють, що органи місцевого самоврядування в країнах ОЕСР здійснюють понад 60% усіх державних інвестицій, а тому результативність будь-якої національної стратегії економічного відновлення значно залежить від фіскальної спроможності територіальних громад.

У дослідженні С. Котвал бюджетну політику розглянуто крізь призму оцінювання фіскального впливу на муніципальному рівні, що передбачає аналіз податкових надходжень, витрат на інфраструктуру та інвестиційний потенціал громад. Автор обґрунтовує необхідність врахування специфіки місцевого просторового розвитку у формуванні фіскальної стратегії на нижчих рівнях управління [14, с. 93–102]. Подібний аналітичний підхід простежується у публікації «Headwaters Economics», де йдеться про структурні вади національної фіскальної політики США, що, зокрема, обмежує інвестиційний потенціал сільських громад. В цьому сенсі акцент робиться на дисбалансі між зростанням місцевих потреб і недостатністю бюджетних ресурсів, який зумовлює залежність громад від монофункціональної економіки [15].

В українському науковому середовищі також простежується активний інтерес до проблеми впливу бюджетної політики на розвиток територіальних громад в умовах децентралізації та військово-політичних ризиків. Так, у дослідженні О. Квасниці та В. Русіна підкреслено, що реформи фінансової децентралізації в Україні значно активували потенціал місцевих бюджетів і сприяли соціально-економічному розвитку регіонів. Авторами наголошено, що трансформацію бюджетної політики спрямовано не лише на підвищення автономності, а й на зростання відповідальності органів місцевого самоврядування за ефективність використання бюджетних коштів [16, с. 54–59].

Актуальні аспекти впливу системних змін у бюджет-

ному регулюванні на фінансову ефективність громад розкрито у статті Г. Палвашової та І. Седікової, де досліджено фактори бюджетної стійкості, податкової дисципліни та прозорості в управлінні місцевими фінансами. Авторами зазначено, що оновлена бюджетна політика має ґрунтуватися на індикаторах розвитку, забезпеченні стратегічного планування та адаптації до кризових викликів, зокрема воєнних [17, с. 24–29].

Окремої уваги заслуговує аналітична база, напрацьована у межах програми «USAID DOBRE», в якій висвітлено зміну структури доходів громад у воєнний період, зокрема внаслідок міграції бізнесу, розгортання військової інфраструктури, надходжень із гуманітарної допомоги. Такий перерозподіл фінансових потоків вимагає перегляду традиційної моделі бюджетної політики та розвитку механізмів кризового управління на місцевому рівні [18].

Отже, як зарубіжні, так і вітчизняні наукові підходи підкреслюють важливу роль бюджетної політики у забезпеченні сталого розвитку територіальних громад. Її ефективність зумовлюється рівнем фіскальної автономії, збалансованістю трансфертної системи, наявністю стратегічних орієнтирів та здатністю адаптуватися до зовнішніх викликів, включаючи воєнні ризики.

У сучасних умовах поліцентричного управління та децентралізації публічних фінансів трансформація бюджетної політики повинна ґрунтуватися на системному урахуванні потреб сталого розвитку територіальних громад. Реформування бюджетної політики на локальному рівні потребує не лише технічного оновлення інструментів, а й зміни парадигми – від адміністративно-контролюючої до стратегічно-орієнтованої та відкритої моделі управління, пріоритетно – на засадах транспарентності та резильєнтності. У цьому контексті доцільним є виокремлення таких ключових взаємопов'язаних напрямів трансформації:

1. *Інституційно-нормативна трансформація.* Вектор спрямовано на розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері бюджетного планування та прийняття фіскальних рішень. Передбачає адаптацію правового поля до принципів субсидіарності, зміцнення правових основ середньострокового бюджетного планування, диверсифікацію податкових повноважень, а також інтеграцію стратегічного і фінансового управління на рівні громади. Згідно з рекомендаціями OECD [9] ефективна бюджетна політика на місцевому рівні передбачає послідовне узгодження нормативної бази з цілями розвитку та підтримку інституційної спроможності та сприяння інклюзивному, сталому розвитку територіальних громад.

2. *Фінансова трансформація,* що передбачає вдосконалення доходної бази місцевих бюджетів, поступове зменшення залежності від трансфертів, запровадження сучасних підходів до оцінювання податкоспроможності територіальних громад. Пріоритетом є зміцнення фінансової самодостатності громад через локальні податки, партнерство з бізнесом, донорські програми (зокрема за участю міжнародних фінансових інституцій). В цьому сенсі влучно зазначають І. Луніна та М. Кравченко, що однією з умов сталого розвитку громад є формування стійкої, прогнозованої та структурно збалансованої дохідної бази місцевих бюджетів, що дає змогу оперативно реагувати на виклики та забезпечувати розвиткові потреби [10, с. 10].

3. *Управлінсько-організаційна трансформація.* Цей

орієнтир містить розвиток спроможності громад управляти бюджетним процесом стратегічно, застосовуючи цифрові рішення, показники ефективності (KPI), участь громадськості та принципи прозорості. Застосування електронних систем (ІАС «Держбюджет», e-Data) підвищує якість прийняття рішень і зміцнює фіскальну дисципліну. Як слушно підкреслюють А. Крисоватий та Н. Синютка, одним з важливих векторів трансформації управління місцевими фінансами є впровадження партиципаторних механізмів, які активують участь громадськості у прийнятті бюджетних рішень, підвищують прозорість використання ресурсів та сприяють цифровізації бюджетного процесу. Залучення жителів громад до формування бюджету через цифрові інструменти не лише зміцнює фіскальну дисципліну, а й сприяє формуванню нової культури публічного управління, орієнтованої на результативність і довіру [19, с. 111].

4. *Соціо-економічна орієнтація бюджетної політики.* Цей напрям фокусує увагу на трансформації видаткової частини бюджету з урахуванням потреб у підвищенні якості життя в громаді. Перевага надається фінансуванню людського капіталу, безпекових, освітніх, медичних та інфраструктурних програм, що мають мультиплікативний ефект для місцевого економічного зростання.

5. *Екологізація бюджетного процесу.* Цей вектор передбачає інтеграцію екологічних пріоритетів у планування місцевих бюджетів: впровадження «зеленого бюджетування», оцінювання впливу бюджетних програм на довкілля, підтримка екологічної інфраструктури. Особливо актуально для громад, які розвиваються у межах екосистемних територій або зазнають впливу змін клімату. Як зазначає лауреат Нобелівської премії з економіки Е. Остром (2009), ефективне управління екологічно значущими ресурсами в громадах ґрунтується на принципах поліцентричного самоорганізованого господарювання, що може бути адаптовано до місцевого рівня бюджетного планування [20]. Дослідниця підкреслює, що громади, які активно залучені до оцінювання та моніторингу екологічних наслідків бюджетних програм, мають більше стимулів до відповідального використання ресурсів та підтримки екологічної інфраструктури. У цьому контексті «зелене бюджетування» стає механізмом, який дає змогу територіальним громадам інтегрувати кліматичні і екологічні виклики у свої фінансові рішення, що сприяє локальній екологічній стійкості й соціальній згуртованості.

6. *Кризостійкість і безпекова адаптація.* Напрямок передбачає адаптацію бюджетної політики до умов воєнного стану, внутрішнього переміщення населення, руйнування інфраструктури. Важливим складником фіскальної стійкості територіальних громад є їх спроможність формувати внутрішні фінансові резерви, оперативно акумулювати позабюджетні ресурси (зокрема донорську, гуманітарну та інвестиційну допомогу), а також застосовувати інструменти управління бюджетними ризиками. Така здатність набуває критичного значення в умовах обмеженого доступу до централізованої підтримки, особливо в періоди соціально-економічних чи безпекових криз. У цьому контексті особливо актуальністю набуває розроблення антикризових бюджетних сценаріїв, резервних фінансових механізмів та посилення гнучкості бюджетного планування на місцевому рівні.

Так, системне впровадження зазначених напрямів

трансформації бюджетної політики на рівні територіальних громад створює передумови для їх фінансової стійкості, підвищення ефективності місцевого управління та реалізації стратегічних цілей сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Отже, незважаючи на певну адаптацію органів місцевого самоврядування до реалізму протидії ризикам воєнного стану та докладання зусиль для нарощування фіскального потенціалу місцевих бюджетів, зокрема за рахунок податків і зборів, є низка проблем, які в тактичній перспективі можуть вплинути на забезпечення фінансової самостійності та незалежності бюджетів територіальних громад в Україні.

За результатами дослідження обґрунтовано необхідність трансформації бюджетної політики як ключового інструменту забезпечення сталого розвитку територіальних громад в умовах сучасних глобальних та національних викликів. Виокремлено концептуальні засади бюджетної політики, які охоплюють методологічний базис, цілі та принципи, інституційне середовище, інформаційну інф-

раструктуру та інструменти реалізації. Розкрито модернізаційні напрями трансформації: інституційно-нормативну, фінансову, управлінсько-організаційну, соціо-економічну, екологічну та безпекову адаптацію.

Доведено, що системний підхід до реформування бюджетної політики з урахуванням цифровізації, екологізації, партисипативності та антикризової стійкості, сприятиме підвищенню ефективності публічних фінансів та соціально-економічній стабільності на локальному рівні. В умовах воєнного стану особливої ваги набуває впровадження гнучких бюджетних рішень, здатних оперативно реагувати на кризові ситуації, забезпечувати фінансову стабільність громад та підтримувати базові функції життєдіяльності на місцевому рівні.

Одержані результати може бути застосовано у формуванні стратегічних векторів удосконалення бюджетної політики в контексті стабілізації та розвитку територіальних громад, зокрема для підвищення фіскальної спроможності, адаптивності до кризових викликів, підтримки людського капіталу та забезпечення цілей сталого й інклюзивного зростання.

Список використаних джерел

1. Musgrave R.A., Musgrave P.B. Public Finance in Theory and Practice. New York, 1989. URL: https://desmarais-tremblay.com/Resources/Musgrave%20Richard%20A.%20and%20Musgrave%20Peggy%20B.%201989%20%281973%29%20Public%20Finance%20in%20Theory%20and%20Practice_5th%20ed.pdf
2. Wagner A. Grundlegung der politischen Oekonomie. Leipzig, 1892. URL: <https://archive.org/details/grundlegungderp00wagngoog>
3. Blöndal M. Budget reform in OECD member countries: Common trends. OECD. *Journal on Budgeting*. 2003. Vol. 3. № 1. pp. 7–26.
4. Domar E.D. The «burden of the debt» and the national income. *American Economic Review*. 1944. Vol. 34. № 4. pp. 798–827.
5. Дем'янишин В.І. Бюджетна політика як інструмент фіскальної стабільності: теоретико-прикладний аспект. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 9–20.
6. Чугунов І.Я. Сучасні пріоритети бюджетної політики України. *Економіка та держава*. 2019. № 6. С. 94–99.
7. Василик О.Д. Теорія і практика бюджетного процесу. Київ, 2008. 568 с.
8. Світлична Т.С., Петрук О.Ю. Бюджетна політика в умовах трансформаційних змін. *Фінанси України*. 2020. № 6. С. 42–57.
9. OECD. Recommendation on Budgetary Governance. OECD Council. 2015. URL: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/principles-budgetary-governance.htm>
10. Луніна І.О., Кравченко М.В. Цифровізація публічних фінансів в Україні: виклики та перспективи. *Фінанси України*. 2021. № 3. С. 7–22.
11. Дем'янишин В.Г., Ткачик Ф.П., Сішук М.П. Прагматизм формування та посилення фіскального потенціалу місцевих бюджетів в Україні. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34, № 3. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6100>
12. Цифровізація публічних фінансів: нові інструменти прозорості та ефективності. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/news/cifrovizaciya-publichnikh-finansiv-novi-instrumenti-prozorosti-ta-efektivnosti-2589>
13. Wolman H., McManmon R., Bell M., Brunori D. National Fiscal Policy and Local Government during Recession and Fiscal Consolidation. George Washington Institute of Public Policy, 2014. URL: https://gwipp.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs6111/files/downloads/Wolman_NatFiscalPolicy_Feb2014_Vol1.pdf
14. Kotval Z. Fiscal Impact Analysis: Methods, Cases, and Intellectual Debate. Lincoln Institute of Land Policy, 2006. URL: <https://www.lincolnst.edu/app/uploads/legacy-files/pubfiles/kotval-wp06zk2.pdf>
15. Headwaters Economics. Fiscal policy is failing rural America. 2020. URL: <https://headwaterseconomics.org/tax-policy/fiscal-policy-failing-rural-america>
16. Квасниця О.В., Русін В.М. Вплив фінансової політики на розвиток регіонів в умовах децентралізації. *Економіка і організація управління*. 2018. № 4. С. 54–59. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1648>
17. Палвашова Г.І., Седікова І.О. Бюджетна ефективність територіальних громад: вектор впливу системних змін. *ResearchGate*. 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/378119562>
18. USAID DOBRE. Аналітичні матеріали щодо змін бюджетів громад у період війни. 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/programs/dobre>
19. Крисоватий А. І., Синютка Н. Г. Партиципаторний бюджет як елемент діджиталізації фіскального простору України. *Фінанси України*. 2019. № 11. С. 110–117.
20. Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press, 1990. URL: https://www.actu-environnement.com/media/pdf/ostrom_1990.pdf

References

1. Musgrave R.A., Musgrave P.B. Public Finance in Theory and Practice. New York, 1989. URL: https://desmarais-tremblay.com/Resources/Musgrave%20Richard%20A.%20and%20Musgrave%20Peggy%20B.%201989%20%281973%29%20Public%20Finance%20in%20Theory%20and%20Practice_5th%20ed.pdf
2. Wagner A. Grundlegung der politischen Oekonomie. Leipzig, 1892. URL: <https://archive.org/details/grundlegungderp00wagngoog>

3. Blöndal M. Budget reform in OECD member countries: Common trends. *OECD. Journal on Budgeting*. 2003. Vol. 3. № 1. pp. 7–26.
4. Domar E.D. The «burden of the debt» and the national income. *American Economic Review*. 1944. Vol. 34. № 4. pp. 798–827.
5. Demianishyn V.I. Budget policy as an instrument of fiscal stability: theoretical and applied aspect. *Finansy Ukrainy*. 2020. № 3. pp. 9–20. [in Ukrainian].
6. Chuhunov I.Ya. Modern priorities of Ukraine's budget policy. *Ekonomika ta derzhava*. 2019. № 6. pp. 94–99. [in Ukrainian].
7. Vasylyk O.D. Theory and practice of the budget process. Kyiv, 2008. 568 p. [in Ukrainian].
8. Svitlychna T.S., Petruk O.Yu. Budget policy under transformational changes. *Finansy Ukrainy*. 2020. № 6. pp. 42–57. [in Ukrainian].
9. OECD. Recommendation on Budgetary Governance. OECD Council. 2015. URL: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/principles-budgetary-governance.htm>
10. Lunina I.O., Kravchenko M.V. Digitalization of public finances in Ukraine: challenges and prospects. *Finansy Ukrainy*. 2021. № 3. pp. 7–22. [in Ukrainian].
11. Demianyshyn V.H., Tkachyk F.P., Sishchuk M.P. Pragmatism of forming and strengthening the fiscal potential of local budgets in Ukraine. *Ekonomichnyi analiz*. 2024. Vol. 34, № 3. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6100> [in Ukrainian].
12. Ministry of Finance of Ukraine. Digitalization of public finances: new tools for transparency and efficiency. 2021. URL: <https://mof.gov.ua/uk/news/cifrovizaciya-publichnikh-finansiv-novi-instrumenti-prozorosti-ta-efektivnosti-2589> [in Ukrainian].
13. Wolman H., McManmon R., Bell M., Brunori D. National Fiscal Policy and Local Government during Recession and Fiscal Consolidation. George Washington Institute of Public Policy, 2014. URL: https://gwipp.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs6111/files/downloads/Wolman_NatlFiscalPolicy_Feb2014_Vol1.pdf
14. Kotval Z. Fiscal Impact Analysis: Methods, Cases, and Intellectual Debate. Lincoln Institute of Land Policy, 2006. URL: <https://www.lincolninst.edu/app/uploads/legacy-files/pubfiles/kotval-wp06zk2.pdf>
15. Headwaters Economics. Fiscal policy is failing rural America. 2020. URL: <https://headwaterseconomics.org/tax-policy/fiscal-policy-failing-rural-america>
16. Kvasnytsia O.V., Rusin V.M. The impact of financial policy on regional development under decentralization. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. 2018. № 4, Pp. 54–59. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1648> [in Ukrainian].
17. Palvashova H.I., Sedikova I.O. Budget efficiency of territorial communities: vector of systemic change impact. *ResearchGate*. 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/378119562> [in Ukrainian].
18. USAID DOBRE Analytical materials on changes in community budgets during the war. 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/programs/dobre> [in Ukrainian].
19. Krysvatyi A.I., Syniutka N.H. Participatory budget as an element of digitalization of Ukraine's fiscal space. *Finansy Ukrainy*. 2019. № 11. pp. 110–117. [in Ukrainian].
20. Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press, 1990. URL: https://www.actu-environnement.com/media/pdf/ostrom_1990.pdf

Fedir TKACHYK

Doctor of Economics, Associate Professor,
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4783-6919>
 e-mail: tkachyk.fp@gmail.com

Vitalii BACHYNSKYI

postgraduate student, West Ukrainian National University
 ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0488-367X>
 e-mail: v.bachynskiy@st.wunu.edu.ua

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF BUDGETARY POLICY TRANSFORMATION IN THE CONTEXT OF ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Introduction. In the context of global crises, military aggression, and decentralization reforms, the transformation of budgetary policy has become a key factor in ensuring the sustainable development of territorial communities in Ukraine. Particular importance is attached to enhancing the adaptability, transparency, and strategic orientation of public finance systems under security and climate challenges.

The purpose of the paper is to substantiate the conceptual foundations of budgetary policy transformation, taking into account fiscal decentralization, digitalization, green economy priorities, and the need for financial resilience of territorial communities.

Results. The paper systematizes theoretical approaches to understanding the essence and structure of budgetary policy based on classical and modern financial theories. A conceptual model of budget policy is developed, including key structural components: methodological basis, principles, institutional architecture, information infrastructure, and implementation tools. The authors highlight six modernization vectors: institutional-regulatory, financial, managerial, socio-economic, environmental, and security-oriented. Particular attention is paid to digital solutions, open financial data, participatory budgeting, and the integration of environmental indicators into local budget planning.

Conclusions. A comprehensive transformation of budgetary policy at the local level, aligned with strategic priorities of sustainable development, will strengthen fiscal autonomy, improve financial governance, and enhance the long-term resilience of territorial communities.

Keywords: budgetary policy, public finance theories, sustainable development, territorial communities, fiscal decentralization, inclusivity, digitalization, information technology, green economy, social cohesion